

AFET ODAKLI ACİL MANEVİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'YE YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ

Prof. Dr. Ali SEYYAR

Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,
aseyyar@sakarya.edu.tr

Aynur YUMURTACI*

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı,
aynur.yumurtaci@gmail.com

Öz

Aniden gelişerek insan yaşamında önemli bir dönüm noktası oluşturan afetler, geçmişten günümüze pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalar afet odaklı sosyal hizmetlerin gerek Avrupa ülkelerinde, gerekse de Türkiye'de hızla yaygınlaştığına işaret etmektedir. Bu kapsamda afet odaklı sosyal hizmetler, kurumsal yapılanma, hizmetlerin içeriği ve uygulanması vb. açılardan benzerlik göstermektedir. Buna karşın bütüncül sosyal hizmet anlayışı içerisinde, afet odaklı manevî sosyal hizmet konusu gündeme geldiğinde, bazı farklılıklarla karşılaşılmaktadır. Sosyo-kültürel yapı, dinler ve(ya) inanç sistemleri arasındaki farklılıklar bu değişimin oluşumundaki en önemli sebeplerdir. Farklılıklar her durumda mevcut olsada, önemli olan afet gibi acil müdahale gerektiren durumlar için her ülkenin kendine özgü uygulamalara ihtiyaç duyduğudur. Bu bakış açısından hareketle bu çalışmada öncelikle Avrupa ülkelerinden Almanya ve İngiltere'de afet sürecinde uygulanan manevî sosyal hizmetlerin organizasyonel yapısı, içeriği ve temel özellikleri açıklanmaktadır. Bu çerçevede Türkiye için kurumsal olarak Almanya'ya benzer, uygulama bakımından özgün, dini yapının esas alındığı, afet temelli manevî sosyal hizmet modelinin sunumu amaçlanmaktadır. Türkiye için önerilen bu modelin, kurumsal bir boyut kazanması, yaygınlaştırılması ve en önemlisi pratikte fayda sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Yönetimi, Maneviyat, Sosyal Hizmet, Manevî Sosyal Hizmet.

A MODEL PROPOSAL FOR TURKEY IN THE CONTEXT OF DISASTER BASED URGENT SPIRITUAL SOCIAL SERVICE APPLICATION

Abstract

Disasters, which are suddenly being developed an important turning point in human life, have been a subject for many researchs from past to the present. These researchs indicate that disaster focused social services are rapidly widespread both Europe and Turkey. In this contex, disaster based social services display similarities with organizational construction, the content of the services and application etc. In contrast, when the topic of disaster based spiritual social service come to agenda in an integrated approach in social services, there are some differences. Socio-cultural structure, dissimilarities between religions and/or belief systems are the most important reasons for the formation of these differences. Although differences exist for all situations, each country needs its own specific applications for situations that require immediate intervention, such as disaster. Moving from the point of view, in this study, firstly the

* Sorumlu Yazar (Corresponding Author) e-mail: aynur.yumurtaci@gmail.com

organizational structure, content and basic features of spiritual social services have been expressed for Germany and UK from European countries. In this frame, presentation of disaster based spiritual social service model which is institutionally similar to Germany, but practically original in terms of religious structure is aimed for Turkey. To gain an institutional dimension, to disseminate and, the most important one, to provide benefits in practical term, is aimed in this model which is proposed for Turkey.

Keywords: Disaster, Disaster Management, Spirituality, Social Service, Spiritual Social Service.

Giriş

Afetler, eski zamanlardan günümüze varlığını korumuş olup, kimi zaman kaçınılmaz bir durum olarak ifade edilirken, kimi zaman da insanlardan kaynaklanan ve önlenebilir olgular olarak nitelendirilmişlerdir. Bu bağlamda afetler kaynağı ne olursa olsun ortaya çıkarmış oldukları ekonomik, sosyal ve psikolojik bir takım kayıplarla toplum tarafından arzu edilmeyen durumlardır.

Çoğu zaman ani olarak ortaya çıkan afetler karşısında fertlerin maddi ve manevi olarak genelde hazırlıksız oluşu, afetlerden olumsuz yönde etkilenmenin başlıca sebebi olarak gösterilmektedir. Bu olumsuz etkileri azaltmak maksadı ile afetin ortaya çıkması durumunda dünyada genel afet yönetim modellerinin uygulandığı görülmektedir. Uygulanan bu modeller, çoğunlukla afetin görünen etkilerinin ortadan kaldırılmasına hizmet etmektedir. Bu kapsamda temel olarak; kurtarma, enkaz kaldırma, yeniden yapılandırma, vb. ortak uygulamalara rastlanmaktadır.

Afet sonrası yaşanan maddi kayıplar, fert için önem taşımakla birlikte, aslında ferdin manevi bütünlüğü sağlanabildiği sürece zamanla bu kayıpların telafi edilebildiği de görülmektedir. Buna karşın afet sonrası psikolojik ve sosyal dengelerini yitiren ferdin yaşadığı sıkıntılara acil olarak müdahale edilemezse kişinin hayatının geri kalan kısmında sağlıklı bir hayat sürmekten mahrum kalacağı düşünülmektedir. Bu durumda afet esnasında yaşanan şokla ortaya çıkan değişik davranış ve kişilik bozukluklarının ortadan kaldırılmasında uzman bir ekip tarafından sağlanacak acil sosyal hizmetler önem ve gereklilik arz etmektedir. Ancak afet sonrası acil sosyal hizmet yaklaşımları, genel anlamda toplumun, özelde ise ferdin manevi değerleri doğrultusunda zenginleştirilmesi halinde daha etkin bir afet yönetim modeli oluşturmak mümkün olacaktır.

Günümüzde afet sürecine hazırlığın tartışıldığı Türkiye’de, afet sonrası acil manevi sosyal hizmet yaklaşımları, içerik, uygulama biçimi, sorumlu kurum/kuruluş, uygulayıcılar/aktörler ve bütçeleme süreçleri açısından bir takım sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Afet gibi aniden gelişen durumlarda acil manevi destek sağlamanın öneminin giderek artması, bu uygulamaların Türkiye’de de kurumsallaşmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada Avrupa’yı

temsilen İngiltere ve Almanya'da afet sonrası acil manevi sosyal hizmet uygulamaları; kurumsal yapılanma ve hizmet sağlayıcılar bakımından incelenecektir. Böylelikle afet sonrası manevi sosyal hizmetlerin sunumunda Türkiye'deki organizasyonel yapılanma ile Avrupa ülkelerindeki yapılanma karşılaştırılacaktır. Çalışmamızın ana hedefi, Türkiye için; İslam dininin esaslarının dikkate alındığı afet odaklı manevi sosyal hizmet modelinin nasıl geliştirilebileceği sorusuna cevap aramaktır. Bu çerçevede oluşturulacak özgün bir modelin, ihtiyaç duyulan afet sonrası acil manevi sosyal hizmet uygulamalarına katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Afet

İnsan yaşamında ciddi bir gerçeklik teşkil eden ve önemli izler bırakan afet, konuya kurumsal ve bireysel seviyelerde farklı biçimlerde bakılması sebebi ile değişik şekillerde açıklanmaktadır. Afet sözlük anlamı ile; doğanın sebep olduğu yıkım, kıran durumlarını açıklarken, birden çok afet bir araya geldiğinde kavram afet şeklinde ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu (TDK), 1988: 18).

Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) afeti; bir toplumun tamamı veya büyük bir bölümünde önemli derecede ekonomik, sosyal ve psikolojik etkiler oluşturan, hayatın günlük akışını sekteye uğratan ya da tamamen durduran baş etme kapasitesinin çoğu zaman yeterli olmadığı durumlar olarak tanımlamaktadır (AFAD, 2014: 23).

Maddi ve manevi kayıplarla toplumsal düzende bozulmalara neden olan afetler, Avrupa Atlantik Afet Müdahale Merkezi Yönergesi'nde; deprem, sel, orman yangınları (insan eli ile olmayan), çığ düşmesi, toprak kayması, hortum, volkanik patlama, vb. şekilde doğal kaynaklı olabileceği gibi, maden kazaları, nükleer, kimyasal, endüstriyel kazalara dayanarak, teknolojik nedenlerle insanlardan da kaynaklanabilmektedir. Ayrıca terör ve savaş durumları da toplum üzerinde oluşturdukları ani etkilerle afet kapsamında değerlendirilmektedir. Bu durumda afet kavramı açıklanırken, afetin olayın kendisi olmaktan öte, ortaya çıkardığı sonuçlar kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmek gerekmektedir (De Siervo, 2012: 507; Erkal ve Değerliyurt, 2009: 149-150).

İslâm dininde afet; fıkıh ilminde açıklanmakla birlikte, bir insanın müdahalesi olmadan oluşan zararları ve bir insanın iradesini ve ihtiyarını bozan halleri ifade etmektedir (İslamalimi, 2015: sy.).¹ Tanımlarda da görüldüğü gibi afet bir halden başka bir hale geçmeyi ifade ederken, aynı zamanda aniden gelen, beklenmeyen bir durumu da işaret etmektedir.

¹ Daha fazla bilgi için; Bkz.: Kur'an-ı Kerim, Kehf Suresi: 40, Şûrâ Suresi: 30.

Kuran, değişik büyük doğal felaketslere işaret ederek, bunların gökten (kasırğa, aşırı kar veya yağış vb.) veya yerin altından (deprem, volkanik patlamalar vb.) gelebileceğinden bahsetmektedir.

“De ki: “O, size üstünüzden (gökten) veya ayaklarınızın altından (yerden) bir azap göndermeğe, ya da sizi grup grup birbirinize düşürmeğe ve kiminizin şiddetini kiminize tattırmaya gücü yetendir.” Bak, anlasınlar diye, âyetleri değişik biçimlerde nasıl açıklıyoruz.” (En’am, 6: 65)

Bu felaketlerin ilahî azap olarak nitelendirilmesi, sanki toplumların ekolojik ve sosyal dengeyi bozmalarının bir sonucu/karşılığı olarak bizzat Allah tarafından bu toplumlara ceza verileceği intibasını vermektedir. Dolayısıyla böyle bir cezaya müstahak olmamak için, gerek tabiatın, gerekse sosyal nizamın korunmasına yönelik olarak her çeşit afeti engelleyici politikalara ihtiyaç vardır.

1.2. Afet Yönetimi

Afetleri engelleme ve afetlerin meydana getirdiği zararları ortadan kaldırma ve(ya) afetlerin etkilerini azaltma amacı ile afet sürecinde gerçekleştirilen her türlü planlanma, yönlendirme, uygulama ve değerlendirmeye yönelik yönetim biçimleri afet yönetimi olarak tanımlanmaktadır.

Afet yönetim süreci incelendiğinde; bu sürecin disiplinler arası ve çok disiplinli bir boyut içermesinin yanında, ulusal ve uluslararası kamu, özel ve gönüllü aktörleri de bir araya getirmesi, sürecin çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme fonksiyonları ile de afet yönetiminin çok süreçli dinamik bir yapıya sahip olduğu dikkat çekmektedir. Sahip olduğu bu karmaşık yapıya karşın kurumsal rollerin belirlendiği, planlamanın en baştan yapıldığı acil afet yönetimi uygulamalarından başarılı sonuçlar elde edilebileceği bilinmektedir (Afet Haberleşme, 2015: 1).

Genel Afet yönetimi uygulamalarının hedefleri; afet ile oluşabilecek can ve mal kayıplarını önlemek ya da en düşük seviyeye indirmek, afetlerden birinci derecede zarar görenleri kurtarmak ve afet sonrası yaşamın normal seyrine dönmesini hızlandırmak biçiminde sıralanmaktadır (Kadıoğlu, 2011: 49). Bu faaliyetler, dünyada ortak kabul gören uygulamalar olmakla beraber, afetlerin oluşturduğu, görünen kayıplara verilen önem kadar görünmeyen kayıplara yönelik bir takım tedbirler almak, böylece oluşabilecek manevi çöküşlerin önüne geçmek de afet yönetim sürecinin başarısı bakımından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda etkin bir afet yönetim modeli içerisine, afetlerin ilahî yönü, kaza, kader,

sorumluluk boyutu da dâhil edilerek, toplumun bu konular kapsamında kurumsal organlar vasıtası ile bilgilendirilmesi önem ve gereklilik taşımaktadır (Kadioğlu, 2011: 154-155).

1.3. Afet Odaklı Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetler, “kişi, grup ve toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında meydana gelen bedenî, zihnî ve ruhî eksikliği, fakirlik ve eşitsizliği gidermek veya azaltmak, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözümlenmek, insan kaynaklarını geliştirmek, hayat standartları iyileştirmek ve yükseltmek, fertlerin birbirleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak maksadıyla insan şeref ve haysiyetine yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbî ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel kuruluşlar tarafından sistemli bir şekilde ifa edilen hizmet programlarının bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2002: 518). Bireylere sağlanan her türlü ekonomik, psiko-sosyal yardım ve desteği belirli bir bilimsel bilgi ve birikim içerisinde ve iş etiği çerçevesinde sunan, bunu sağlamak için belirli müdahale yöntemleri, araçlar ve stratejiler geliştiren meslek, sosyal hizmet olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2015: 14).

Ortaya çıkardığı sonuçlarla insanları ekonomik, psiko-sosyal ve ruhsal açılardan derinden etkileyen afetler, yaşanan diğer toplumsal sorunlara bir yenisini daha eklemektedir. Bu durumda afet ile ortaya çıkan kayıplarda, mikro boyutta afetzede, mezo boyutta afetzede ve ailesi, makro boyutta afetin olduğu yerde yaşayanları hedef alarak bu kişi ve gruplara farklı düzeylerde hizmet sunmayı amaçlayan uygulamalar afet odaklı sosyal hizmetler olarak değerlendirilmektedir (Pyles, 2008: 32; Tuncay 2004: 22-23).

Bu aşamada sosyal hizmet uzmanlarının sahip oldukları mesleki bilgi, beceri ve tecrübeleri ile müracaatçı bir etki oluşturdukları gözlenmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, afetin tüm süreçlerinde etkili bir destek sağlama amacına hizmet ederken, aynı zamanda afet yönetim sistemleri ile ilgili programları değerlendirme ve geliştirmeye yönelik olarak da önemli bir fonksiyona sahiptir. Böylelikle afet yönetim sürecine ilişkin yasal düzenlemelerin şekillendirilmesinden, afet sonrası yaşanan psiko-sosyal sorunlara kadar sosyal hizmet uzmanlarının geniş bir alanda faaliyet gösterdikleri de görülmektedir (Tuncay, 2004: 25).

1.4. Afet Odaklı Manevî Sosyal Hizmet

Sosyal Hizmet uygulamalarına bütüncül bir bakış açısı kazandıran manevi sosyal hizmet tanımlanmadan ve önemi ortaya konmadan önce manevi ve maneviyat kavramının ne ifade ettiğini incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda Arapça bir sıfat olan manevi kelimesi; “duyu organları olmaksızın kalp ile kavranıp bilinen şeye ait olan” anlamını taşımaktadır. Bir diğer deyişe manevi; maddî nitelikte olmayan, ruhanî manalarını taşımaktadır. Maneviyat ise geniş anlamı ile din (İslâm) ve dinî (metafizik) öğretiler, insanın sahip olduğu duygu ve düşünceler bütünü olarak nitelendirilen, içten gelen ruhî bir güçtür (Seyyar, 2009: 20). Manevi ve maneviyat kavramlarının açıklanmasının ardından manevi sosyal hizmet yaklaşımı incelendiğinde; bu anlayışın kökeninin 1980’ler öncesine dayandığı görülmektedir. Manevi sosyal hizmet kavramı 1980’lerin sonuna doğru dini ve felsefi anlayışlardan yola çıkılarak, Edward R. Canda tarafından geliştirilmiştir. Canda, insanlar ve fiziksel çevre arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Ancak bu ilişki ilk etapta sosyal hizmet literatürü içerisinde tam anlamı ile açıklanamamıştır. Canda bu eksende maneviyatın üç bileşenine işaret etmiştir. Bu bileşenler; değerler, inançlar ve uygulama sorunları olarak sıralanmıştır (Hugen, 2002: 33; Mizrahi ve Davis, 2008: 413).

Sosyal hizmet sürecinde, müracaatçıların ihtiyaç duydukları manevî desteklerin, dinî danışmanlık ve rehberlik alanında uzmanlık ve formasyona dayalı olarak uzmanlarca verilmesi, manevi sosyal hizmet olarak tanımlanmaktadır (Seyyar ve Özdemir, 2007: sy.). Bir diğer deyişle manevi sosyal hizmet; sosyal hizmetlerin öncelikle ruh olmak üzere; kalp, akıl, irade ve vicdan ekseninde şekillendirilmesi ve uygulanmasıdır (Seyyar, 2009: 100).

Bu anlamda afet odaklı manevi sosyal hizmet ise, afet sürecini yaşayan fertlerin afete dayalı korku, kaygı ve endişelerini azaltarak, içsel (ruhsal) düzeyde bilinçli bir bakış açısı kazanmaları ve manevi açıdan huzurlu olmalarına yönelik uygulamalar olarak açıklanmaktadır. Manevi ve maddi açıdan fertlerin mutluluğu, sosyal açıdan bilinçlenmeleri ve topluma uyum sağlamaları için, üstün karakter geliştirmeyi amaçlayan hizmetlerin afet sürecini yaşayan fertlere uygulanması, afet odaklı manevi sosyal hizmetin ortaya çıkışında temel sebebi oluşturmaktadır (Seyyar, 2009: 100).

Afet odaklı manevi sosyal hizmetlerle özellikle fertlerde afet sonrası gelişen travmaların azaltılması ve kişilerin duruma bilinçli bir pencereden bakması sağlanmaktadır. Ayrıca afet odaklı manevi sosyal hizmetlerle, yaşanan afetin fert tarafından içsel manada farkındalık ekseninde kabullenilmesi, inanç vasıtası ile kişinin yaşam gücü kazanması, gerek kendisine, gerekse çevresine karşı negatif tutum ve davranışlar sergilemesinin önüne geçmeye odaklanılmaktadır (Jung ve LaMendola, 2007: 307).

1.5. Afet Odaklı Acil Manevî Sosyal Hizmet

Afetzedeleri tespit etme, enkaz kaldırma, enkaz altından kurtarma, acil ve ilkyardım yapma, tahliye etme, geçici bakım ve temel ihtiyaç malzemelerinin yardım ve takviyesinde bulunma, kargaşa ve düzensizliğe karşı güvenliğin sağlanmasına yardımcı olma, idari ve teknik hizmet desteği sağlama gibi görevlerin yerine getirilmesine yönelik faaliyetler “acil durum hizmetleri” olarak adlandırılmaktadır. Afet karşısında olaya ivedilikle müdahale etmeyi ve gerekli faaliyetleri başlatmayı gerektiren durumlar ise afet odaklı acil müdahale hizmetleri olarak açıklanmaktadır (Kadioğlu, 2011: 37).

Yaşanan afetler, oluşturdukları maddi hasarlar kadar kişide meydana getirdikleri manevi hasarlarla da özellikle afet sonrasında acil olarak müdahale edilmesi gereken durumların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda afet anında fertleri kurtarmaya yönelik acil fiziksel müdahaleler ne kadar önemli ise, manevi müdahaleler de en az o kadar öneme sahiptir (Massey, 2006: 52).

Amerika’da 2001 yılında ORC Araştırma şirketinin (Caravan ORC) yürütmüş olduğu bir araştırmaya göre; afet sonrası yaşamış oldukları sıkıntılar karşısında afetzedelerin % 59’unun manevî (dini) danışmanlık, % 45’inin psikiyatrik doktor terapisi, % 40’ının ise psikolojik tedavi-terapi almayı tercih ettiği görülmüştür. Bu durum afet sürecinde, özellikle de afet sonrası travmalarla mücadelede manevi sosyal hizmetin diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında önemli bir başvuru-referans kaynağı olduğuna işaret etmektedir (Massey, 2006: ii).

Afet sonrası acil manevi hizmetlerden faydalanan fertlerin kendilerini içsel anlamda daha iyi hissettikleri, aileleri ve toplumla daha kısa sürede bütünleştikleri görülmektedir. Bu durum afet sonrası genel sosyal hizmet uygulamalarının yanında, özel bir ekip tarafından uygulanacak olan acil manevi sosyal hizmetinde pozitif dışsallık oluşturduğunu gözler önüne sermektedir. Bu durumda afet müdahale kuruluşlarına sorumluluk düşmektedir. Afet müdahale kuruluşları afet durumunda manevi sosyal hizmet uzmanlarının sürece aktif olarak katılımlarını sağlamak bakımından önemli bir fonksiyona sahiptirler. Bu kuruluşlar afet sürecinde manevi sosyal hizmet uzmanlarının diğer kurum ve kuruluşlarla uyum içerisinde çalışmasında birer aracı görevi üstlenmekte, böylelikle daha kapsamlı ve bütüncül bir afet yönetim sürecinin oluşumuna da zemin hazırlanmaktadır (Massey, 2006: 54).

2. Avrupa Ülkelerinde Afet Sonrası Acil Manevî Sosyal Hizmetler

Avrupa ülkelerinin sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel yapılarıdaki farklılıklar, Avrupa’da ortak sosyal hizmet modelinin uygulanmasından çok her ülkenin kendi koşullarına göre bir sosyal hizmet anlayışı oluşturması sebep olmuştur (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 157).

Bu farklılıklara karşın Avrupa’da refah rejimleri birbirine benzer olan ülkelerin genel anlamda (hedef, içerik ve kurumsal yapılanma bakımından) birbirine yakın özellikte afet sonrası acil manevi sosyal hizmet sunumuna sahip oldukları görülmektedir. Bu kapsamda liberal modelin uygulandığı ülkelerde sivil toplum kuruluşları (STK) ve profesyonel hizmet sağlayan piyasa aktörleri, sosyal hizmetlerin sunumunda ön plandadır. İskandinav modelinin uygulandığı ülkelerde temel aktör, kamu kuruluşlarıdır. Sisteme destek sağlayan bir diğer aktör ise, STK’lardır. Korporatist modelin uygulandığı ülkelerde ise STK’nın afet gibi acil müdahale edilmesi gereken durumlarda özellikle kilise temelli (din adamları ve gönüllüler tarafından) manevi sosyal hizmet sundukları gözlenmektedir (Seyyar ve Özdemir, 2007: sy.). Bu açıklamalar ekseninde Avrupa ülkelerinde afet sonrası acil manevi sosyal hizmet uygulamalarında kurumsal yapılanma açısından İngiltere (Liberal) ve Almanya’ya (Korporatist) yer verilecektir.

2.1. İngiltere

İngiltere’de afetler; doğal afetler, kazalar ve saldırılar kapsamında incelenmekle birlikte, ülkede doğal afetlerin yaşanma sıklığı pek çok Avrupa ülkesi ile karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmaktadır. Buna karşın ülkede sel ve olumsuz hava koşulları sebebi ile zaman zaman doğal afetlere de rastlanmaktadır. Ancak İngiltere’de afetler, genellikle terörist eylemler ekseninde ele alınmaktadır.

İngiltere’de afet sonrası müdahale, sadece merkezi düzeyde halledilmesi gereken bir sorun olarak görülmemektedir. Ülkede ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde afet sonrası acil destek planları geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Hatta bu kapsamda çoğu kez belirli bir bölgede meydana gelen afetlerden merkezi aktörlerden öte yerel aktörlerin birinci düzeyde sorumlu olduğu görülmektedir. Bu durumun tek istisnası etki alanı yaygın olan afetlerdir. Bu afetlerde merkezi idare, birinci derecede aktör konumundadır. İngiltere’de 2001 yılında kurulmuş olan Sivil Riskler Sekreterliği (Civil Contingencies Secretariat - CCS), doğal afetler ve terörist saldırılar kapsamında meydana gelen afetlere ilişkin faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda 2004 yılında uygulamaya konan Sivil Riskler Kanunu (The Civil Contingencies Act - CCA), afetler karşısında oluşturulmuş ihtiyaç duyulduğunda güncellenen yasal nitelikte bir belgedir (Kapucu, 2015: 9-10).

İngiltere afet sonrası destek sağlanması sürecinde uluslararası yardım alan bir ülke olmaktan çok uluslararası boyutta yardım sağlayan bir ülke konumundadır. Afet sürecinde ve özellikle sonrasında afetlerin yönetimi, afet sonrası verilecek hizmetler ve bu hizmetlerin kim(ler) tarafından sağlanacağı önemli bir konudur. Bu kapsamda İngiltere’nin afet yönetim

sürecinde resmi ve gönüllü kurumlar arasında işbirliğinin yaygın olduğu ve özellikle afet sonrası hizmetlerin uzun süre (duruma göre değişmekle beraber altı aydan daha fazla süre ile) sağlandığı görülmektedir (Tuncay, 2004: 34).

İngiltere çok kültürlü ve farklı dinlere mensup kişilerden oluşan yapısı ile sosyal hizmetlerde dini liderlerin (papaz-chapleyn) işbirliğine ve disiplinler arası sosyal hizmet uygulamasına ihtiyaç duyulan bir ülkedir. Bu bağlamda afet gibi acil destek gerektiren durumlarda sosyal hizmet uzmanlarının farklı inanç sistemlerine yönelik yeterli bilgiye sahip ol(a)mamaları, sosyal hizmet uzmanlarını manevi rehberlik yapma sürecinde yetersiz bırakmaktadır. Bu durumu önlemek için, İngiltere'de afet sonrası manevi destek sağlanması sürecinde papaz-chapleyn dışında farklı dinleri temsilen (uzmanlaşmış) din görevlilerine olan ihtiyaç artmaktadır.

İngiltere'de sosyal hizmet uzmanlarının % 47'si, din ve(ya) maneviyatın sosyal hizmetlere entegre edilmesinin sosyal hizmetlerin misyonu ile çelişmediğini ifade etmektedir (Furman ve diğerleri, 2005: 831). Buradan çıkan sonuca göre, sosyal hizmet uzmanlarının % 53'ü, dinin ve(ya) maneviyatın sosyal hizmetlere entegre edilmesini ya kabul etmemekte, ya da bu hususta tarafsız kalmaktadır.

Konu ile ilgili Canda ve Furman (2010) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada; İngiltere'nin de içerisinde yer aldığı nüfusunun % 56'sının Hıristiyan olduğu Birleşik Krallık'ta afetlere ilişkin sosyal hizmetlerin seküler bir anlayış ekseninde şekillendiği ortaya konmuştur. Birleşik Krallık'ta % 76'lık bir oranla manevi değerlerin insan doğasında önemli bir yeri olduğu ifade edilmesine karşın, sosyal hizmetlerde maneviyat odaklı uygulamalara yer verilmesi, % 38 gibi düşük bir seviyededir. Bu %38'lik dilimin ne kadarının etkin sonuçlar içerdiği ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumda afet sürecinde uygulanan manevî sosyal hizmetlerin etkilerinin özellikle afet sonrasında yeterince değerlendirilmediği, anlaşılırken teori ve pratik arasında bir çelişki olduğu da görülmektedir. Buna rağmen afet sonrasında sunulacak maneviyat odaklı hizmetlerin afetin oluşturduğu etkiler karşısında önemli bir destek sağladığı da genelde kabul görmektedir (Benson ve diğerleri, 2015: 4-5).

İngiltere'de afet sonrası verilecek manevi sosyal hizmetler bakımından kilise önemli bir aktördür. Kilise, afet sonrası sosyal dayanışmanın ve manevi rehberliğin sağlanmasında kurumsal bir yapı taşımaktadır. Bu kapsamda bölgesel kiliselerin afet sürecinde başlıca etkinlikleri şu şekilde açıklanmaktadır (Crooks ve Mouradian, 2011: 124-125):

- Afet sürecine yönelik genel ve bölgesel afet planlarının yapılması,
- Her din görevlisinin afet sonrası koşulları yönetmede kiminle iletişim kuracağıının belirlenmesi,

- Kilise üyelerinin afet sonrasında her türlü hizmeti (maddi-manevi) vermeye istekli ve hazır olmaları,
- Gönüllülerin afet sonrası destek hizmetlerinde aktif olarak yer almalarının sağlanması ve cemaat kültürünün oluşturulması ile manevi destek oluşturulması,
- Afet sonrası maddi ve manevi kayıplarla zor anlar yaşayan afetzedelere manevi destek sağlamak,
- Afetle beraber yakınıni kaybedenlere yas danışmanlığı-dini danışmanlık-dua hizmetleri hizmeti sunmak bölgesel kiliselerin hedefleri arasında sıralanmaktadır.

2.2. Almanya

80’li yıllarda otobanlarda artan oranda meydana gelen trafik kazaları ve buna bağlı olarak yaralanma ve ölüm olaylarının sonunda kazazedelerde ve yakınlarında görülen yas, hüzn, şok ve çaresizlik gibi maneviyatı sarsan durumlar karşısında kaza/afet sonrası manevî sosyal hizmetlerin uygulanması, kilise kurumu tarafından gerekli görülmüştür. Bu çerçevede kilise kurumunun manevî destek hizmetlerinin çeşitliliği artırılarak, kaza veya afet sonrası acil müdahale hizmetleri ekseninde manevî destek uygulamalarına geçilebilmiştir. Almanya’da acil durumlara bağlı olarak kazazede veya afetzedelere yönelik özel manevî destek hizmetlerinin örgütlü yapılanması, 1990 yılında birkaç papazın bir araya gelerek “İtfaiye ve Can Kurtarma Hizmetlerinde Manevî Destek Çalışma Grubu”nun (Arbeitsgemeinschaft Seelsorge in Feuerwehr und Rettungsdienst) oluşturulması ile mümkün olabilmıştır. Aynı yıllarda acil müdahale kuruluşlarının bünyesinde bulunan psiko-sosyal hizmet birimlerine de ihtiyaca binaen manevî destek hizmetleri eklenmiştir. Bugün 1990’lı yıllardan beri kullanılmakta olan “acil durumda manevi destek” (Notfallseelsorge) kavramı, kilise kurumları ile diğer dinî cemaatlerin organizasyonları aracılığıyla kriz teşkil eden olaylara müdahale anlamında uygulanan psiko-sosyal ve manevî danışmanlık ve rehberlik hizmetleridir. Acil durumda manevi destek hizmetleri kapsamına özellikle kaza ve afet gibi olağanüstü durumlarla karşı karşıya gelmiş olan mağdurlar, zarar görmüş kişilerin yakınları ve bizzat stres altına girmiş olan manevî destek hizmeti götüren elemanlar girmektedir.

Almanya’da acil durumda manevi destek hizmetlerinin ilgi alanları her geçen gün artmaktadır. Mesela ameliyat öncesi ve sonrasında, ani çocuk ölümlerinde, intihar olaylarında, aileye ölüm haberinin götürülmesinde, olay sonrası travmaların giderilmesinde manevî destek elamanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Acil manevî destek hizmetlerinin ana hedefi, acil müdahalede bulunma gereğini duyarak, vakit kaybetmeksizin olay yerine gitmek ve olaya karışmış kişilere anında manevî teselli ve teskinde bulunmak ve böylece olası post-travmatik

stres bozukluklarını (posttraumatic stress disorder) önlemektir. Daha sonraki süreçte ihtiyacı binaen genel bir açılımla manevî desteğin yanında psiko-sosyal hizmetlerin devamı da söz konusu olabilmektedir. Telefonda manevî destek hizmetlerinden farklı olarak acil manevî destek elemanları (Notfallseelsorger), derhal olay mahalline gitmektedir. Acil manevî destek hizmetlerine ulaşabilmek için, itfaiye, polis ve(ya) ambulans hizmetleri için tahsis edilmiş özel telefon numaralarını aramak yeterli olmaktadır (Notfallseelsorge, 2016: sy.). Almanya'da afet yönetiminde Federal Hükümet koordinasyon sağlayıcı ve düzenleyici iken, uygulamada yerel yönetimlerin etkin birer aktör oldukları görülmektedir. Federal Güvenlik Konseyi'nin kararları doğrultusunda afet yönetim planları devreye girerken, belediyeler afet öncesi ve sonrasında aktif olarak faaliyet göstermektedirler (Bundesministerium des Innern, 2015: 18). Almanya'da STK'lar ve kilise, afet sonrası sosyal hizmetlerin sunumunda önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda Alman Caritas Derneği (Deutscher Caritasverband/ German Caritas Association) başta olmak üzere STK'ların pek çoğunun Katolik kilisesi öğretileri ekseninde afet sonrasında maneviyat odaklı sosyal hizmet sunmaktadır.

Almanya'da acil manevî destek hizmetlerinin temeli, genelde Katolik ve Evangelik Kilisesi olmak üzere Hıristiyan dünya görüşüne dayanmaktadır. Ancak acil manevî destek hizmetlerinden hangi dünya görüşüne veya dine mensup olursa olsun bütün vatandaşlar yararlanabilmektedir. Bu bağlamda acil manevî destek hizmetleri, her ne kadar Kilise Kurumu tarafından yürütülmekte ise de misyonerlik faaliyetlerinden farklı olarak muhataplarının din, dil ve ırkına bakmaksızın mağdur durumda olan insanlara özellikle felaket sonrası sorunlarını çözebilmelerinde yardımcı olmaktadır.

Son yıllarda başta Müslümanlar olmak üzere diğer dinî cemaatler de kendi inanç dünyalarına uygun acil manevî destek hizmetleri organize etmektedir. Almanya'nın yerel idarelerine varıncaya kadar bütün Katolik ve Evangelik Kiliselerin çatısı altında acil manevî destek birimleri bulunmaktadır. Acil manevî destek elemanlarının bir kısmı profesyonel olmakla beraber değişik meslek gruplarından gelen ve gönüllü olarak bu hizmeti sunmak isteyen siviller de bu sistemin içinde yer almaktadır. Profesyonel eğitilmiş manevî destek elemanları (Seelsorger), acil durumlarda müdahale alanıyla ilgili ilave bir eğitim programına katılmak suretiyle acil manevî destek sertifikası alabilmektedir. Gerek profesyonel manevî destek elemanları, gerekse gönüllüler için içerik ve etkinlik açısından sürekli olarak yenilenen temel ve tekâmül niteliğinde eğitim programları, her bir kilise kurumu tarafından düzenli olarak sunulmaktadır (Notfallseelsorge, 2016: 1).

Her bir Hıristiyan mezhebi, bu alanla ilgili farklı eğitim programları düzenlediği gibi Eyalet/Bölge/Mahalle yapılarına göre kurumsal organizasyonları da kendi içinde bazı

farklılıklar arz etmektedir. Almanya'nın bütün Eyaletlerinde değişik (dinî) cemaatlerin denetimi altında 250'nin üzerinde acil manevî destek birimi bulunmaktadır (Müller-Lange, 2006: sy.). Bunun dışında dernek statüsünde kurulmuş ve kilise ile birlikte çalışan acil manevî destek cemiyetleri de aktif olarak bu alanda hizmet etmektedir.

3. Bir Öneri Olarak Türkiye'ye Yönelik Afet Sonrası Acil Manevî Sosyal Hizmet Modeli

Bu bölümde İslâm dininin itikadî esasları dikkate alınarak oluşturulacak modelde, öncelikle afet ile musibet, kader ve ahiret bağlamındaki manevi ilişki boyutlarına temas edilecektir. Daha sonra afetzedelere sunulacak acil manevi sosyal destek hizmetleri, içerik ve kurumsal yönleriyle değerlendirilecektir.

Bu kapsamda genel manada bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye'de afet sonrası acil destek hizmetlerinde maneviyat odaklı sosyal hizmet uygulamalarına yönelik açılımların arzulanan seviyede olmadığı görülmektedir. Afet sonrası kapsamlı acil manevi sosyal hizmet modelinin geliştirilmesi, organizasyonel bir yapı kazanması ve en önemlisi uygulanabilir olması için, maneviyat odaklı sosyal yönetim bilgilerini içselleştirmiş sosyal hizmet uzmanlarına (sosyal ilahiyatçılara, manevi destek elemanlarına) ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu makalenin en son kısmında afet sonrasında görev alabilecek manevi sosyal hizmet elemanlarının oluşturulmasına yönelik bir öneride de bulunulacaktır.

3.1. Sosyal Hizmet Kapsamında Acil Manevî Destek Hizmetleri Modelinin İçeriği

3.1.1. Kaza (Yaralanma-Sakatlanma) Halinde Acil Manevî Destek Hizmetleri

Afet sonrası ortaya çıkan yaralanma ve sakatlanmaların bir kısmı, kısa süreli tedavilerle çözümlenebilirken, önemli bir kısmı da bireylerde kalıcı bir takım rahatsızlıkların oluşmasına neden olmaktadır. Afetle birlikte ortaya çıkan bu durum, afet öncesinde hayatın normal akışına uyum sağlayan bir insan için afet sonrası süreci içinden çıkılması zor bir durum haline getirebilmektedir. Özellikle afet sonrası ilk şokun etkisi ile ortaya çıkan yaralanma, sakatlanma vb. durumlar kabullenilememektedir.

Bu koşullar altında fertler, kendilerini ve durumu sorgulayarak, bu durumun neden kendi başlarına geldiği sorusuna yanıt aramakta, ancak herhangi bir yanıt bulamamaktadır. Bu nedenle sosyal hayata katılmada bir takım isteksizlikler yaşadıkları gibi, manevi dünyalarında da önemli bir boşluk yaşamaktadırlar.

Afetler ve oluşturabilecekleri etkileri karşısında bireysel ve toplumsal açıdan hazırlıklı olunmaması, manevi yönden durum telakkisi yapılmaması, bireylerin yaşayacağı travmaları daha da ağırlaştırmaktadır. Bazen de kişiler, her ne kadar kadere iman ederek, bu duruma (afet

sonrası kalıcı arazlarla yaşamaya) alışmaya çalıştıklarını söyleseler de, zaman zaman söylediklerine aykırı davranışlar sergileyebilmektedir. Hatta bir grup insan da kaderinin kötü yazıldığını söyleyerek, inkâr ve öfke ile birlikte manevi açıdan boşluğa düşerek, içinden çıkılmaz bir durum ile yüz yüze kalabilmektedir.

Bu koşullar altında kendi iç dünyalarına verdikleri zarar kadar en yakınlarının hayatlarını da derinden etkileyebilmektedirler. Bu aşamada tedavinin tıbbi yönü ne kadar önem taşıyorsa manevi sosyal hizmet boyutu da o kadar elzemdir. Afet kaynaklı sebeplerle engelli ve(ya) hasta hale gelmiş olan bir bireyin yaşayacağı sıkıntıları önlemek ve gidermek bakımından manevî güdüleme ve telkin önem taşımaktadır. Bir bağlamda afet sürecinin meydana getirdiği kaza ve(ya) yaralanma hallerinde tedbir ve tedavi ile birlikte; teslimiyet, tevekkül, tahammül ve teşekkürü bir arada içeren “4-T Modeli” kapsamındaki manevi sosyal hizmet uygulamaları önem arz etmektedir (Seyyar, 2011: 1).

3.1.2. Ölüm Halinde Acil Manevî Destek Hizmetleri

Ölüm, bir yok oluşun ötesinde yeni bir varoluşu temsil etmektedir. Afet sonrası bireyin ve(ya) yakınlarının hayatlarını yitirmeleri, kaderin kesintiye uğraması anlamını taşımamaktadır. Diğer bir ifade ile tüm tedbirler alındığı halde kişinin afet sebebi ile ölümü, onun kaderinin bir parçası ve göstergesidir. Yani her ne yapılırsa yapılsın kişinin eceli gelmiştir ve afette buna bir vesiledir. Burada afeti ölüme sebebiyet verdiği gerekçesi ile suçlamak, şer olarak görmek, “*bu afet başımıza gelmeseydi böyle olmayacaktı*” demek itikadî yönden doğru bir davranış değildir.²

Bu sebeple afeti sorgulamak yerine afetin ortaya çıkarmış olduğu sonuca odaklanmak ve kişilerin manevi anlamda en az hasara uğrayarak durumla nasıl başa çıkılabileceklerine yönelik çözümler üretmek önem taşımaktadır.

Bu süreçte afet sonrası manevi sosyal hizmetlerin vakit kaybetmeden uygulamaya konulması gerekmektedir. Aksi takdirde yakınıni kaybeden bir bireyin yaşayacağı şok, düzeltilmesi kimi zaman zor ve kalıcı bir takım manevi hasarlar meydana getirecektir. Bu durumu önlemenin, kişileri depresyon ve şoka girmekten kurtarmanın en sağlıklı yolu, manevi sosyal hizmetler ekseninde sağlanacak profesyonel manevî telkin ve tesellilerden geçmektedir.

² Her türlü afette insanın (cüz-i irade), tedbir yönü ile belirli seviyede sorumluluk alanı vardır. Ancak âlemlerin yaratıcısı Allah, külli-irade ile hayrı ve şerri dilemektedir. Ve her şey Allah'ın takdiri ve kudreti altındadır. Şerrin Allah'tan olması, kulun fiilinin oluşumu için Allah'ın tekvinî iradesinin ve yaratmasının ortaya çıkması manasını taşımaktadır.

3.1.3. Maddi Kayıp Halinde Acil Manevî Destek Hizmetleri

Afetler, meydana getirdikleri yıkım neticesinde ilk aşamada maddi kayıplara neden olan durumlar olarak nitelendirilmektedirler. Afet sonucu yaşanan maddi kayıpların bu derecede ön plana çıkması afetin görünmeyen yüzü olan manevi kayıpların (kısa bir süre için) baskılanmasına sebep olabilmektedir.

Kişiler, hayatın normal akışı içerisinde “*cana geleceğine mala gelsin*” anlayışını savunurlarken, aniden meydana gelen bir afetle yılların birikiminin avuçlarından bir anda kayıp gitmesini afet sonrası yaşanan ikinci bir felaket olarak nitelendirmektedirler (Kula, 2006: 89). Bu durumda elbette sosyal devlet devreye girerek, vatandaşlarının afet sonrası her türlü maddi gereksinimlerini (konut, yeni bir iş kurmada kredi ödemeleri, vb.) karşılamalıdır. Bu süreçte yardımların dengeli, zamanında ve kesintisiz bir şekilde ulaştırılması, afetzedelere sunulan hizmetin kalitesi açısından önem taşımaktadır.

Afet bölgesinde maddi kayıplar yaşayan bireylerin, bu kayıplar sebebi ile ileride yaşamaları muhtemel manevi çöküntülerini de önlemek için uzun bir süre beklemeden, afet sonrası ilk günlerden itibaren başlamak suretiyle kendilerine manevi destek sunulmalıdır. Bu süreçte bazı afetzedelerin afet sonrası ilk travmanın etkileri ile manevi destek almayı (geçici bir öfke, kızgınlık ve suçluyu arama gibi sebeplerle) reddedebilme olasılıklarında dikkate alınmalıdır. Bu durumda dengeli bir şekilde sağlanacak maddi desteklerin yanında manevi destek hizmetlerinin de aynı ölçüde bir arada yürütülmesi, telkinlerle kişide bilinçli bir bakış açısının oluşmasını sağlayacaktır. Kuran’da bu durum şu şekilde açıklanmaktadır:

“Bazen hoşlanmadığınız bir şey, hakkınızda iyi olabilir ve hoşlandığınız bir şey de hakkınızda kötü olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara Sûresi: 216).

Böylece kişide afetin bir imtihan olduğu ve bu süreçte meydana gelen sıkıntılara göğüs germenin nimet olduğu ve her türlü hayra sabır ile kavuşabileceği düşüncesi oluşacaktır. Bu bakış açısı ile hareket eden bir kişi, hem içsel (ruhsal) manada daha kolay toparlanacak, hem de göstermiş olduğu aktif sabır sayesinde Allah’ın rızasını ve takdirini kazanacaktır.

3.2. Acil Manevî Destek Hizmet Modelinin Kurumsal Yapısı ve Fonksiyonu

Yaşanan afet sonrasında ortaya çıkan maddi ve manevi kayıpları azaltmak ya da tamamen ortadan kaldırmak için kurumsal sorumluluk ve kurumların birbiri ile organize olma kapasiteleri önem taşımaktadır.

Afet sürecinde Türkiye’de acil manevi destek sağlanması konusunda Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 26 Şubat 2007 imzalanan protokol önem taşımaktadır. Bu protokol ile halkın sosyal hizmetler konusunda

bilinçlenmesini sağlamak, koruyucu ve önleyici sosyal hizmet anlayışını geliştirici uygulamaları yaygınlaştırmak amaçlanmıştır. Protokol, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kuruluşu ile yenilenmiştir. Böylelikle kapsam genişletilmiş, aileyi odak alarak, kadın, çocuk, yaşlı, engelli ve genç bireylere yönelik sosyal hizmetlerin etkinliğinin manevi sosyal hizmetleri de kapsayacak şekilde oluşturulması esas alınmıştır. Bu bağlamda 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il Müdürlükleri ile İl Müftülükleri arasında oluşturulan işbirliği çerçevesinde sosyal hizmet sunumunun kapsamının genişletilmesi önemli bir gelişme olmuştur. İşbirlikleri çerçevesinde Başkanlık, Bakanlık, Müftülükler ve STK'ların birlikte çalıştıkları konular arasında bireylerin farklı olaylara (savaşlar, terör, doğal afetler vb.) verecekleri tepkilerde, dini referans göstererek manevi destek sağlanması, sosyal hizmetlere bütüncül bir bakış açısı kazandırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda aile fertlerinin yaşadıkları olaylara (afet) sorumluluk bilinci ile yaklaşması sağlanırken, ölüm (afet sürecinde), hastalık, sakatlık, aniden gelişen bir ekonomik kayıp (afet sürecinde) karşısında sürece daha sağlıklı bakabilmeleri, olumlu tavır geliştirebilmeleri de amaçlanmaktadır (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ty: 1.). Ortaya konan protokol önem taşımakla beraber, özellikle afet gibi acil müdahale gerektiren durumlarda manevi destek sunumunda kurumsallaşmanın geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması da gerekmektedir.

3.2.1. Acil Manevî Destek Hizmet Modelini Uygulayacak Ekibin Belirlenmesi

Afet ile birlikte travma sonrası stres bozukluğundan kaynaklanan değişik negatif tavır ve tepkilerinin giderilmesi ve kişilerin manevî dünyalarıyla barışık ve topluma yeniden adapte olmalarını sağlamak, daha özelleşmiş bir sosyal hizmet anlayışına olan ihtiyacı arttırmaktadır. Bu bağlamda afet sürecinde, özellikle de sonrasında psikologların, sosyologların, çocuk gelişim ve sosyal hizmet uzmanlarının yanında bir de din görevlilerinin (manevî terapistlerin, sosyal ilahiyatçıların, manevi destek elemanlarının) koordinasyon halinde çalışarak, afetzedelere manevi sosyal hizmet sunmaları gereklilik taşımaktadır (Seyyar, 2010:133-134).

Bu uzmanların farklı toplumsal gruplara (gönüllüler ve farklı uzmanlık alanlarındaki kişiler) yönelik eğitim, bilinçlendirme ve geliştirme uygulamaları ile afet gibi acil müdahale gerektiren durumlarda manevi sosyal hizmetlerin sağlanmasında bir ağ oluşturulması hedeflenmektedir. Oluşturulacak bu kurumsal ağ kapsam ve beklentiler bakımından temel olarak dört gruba ayrılmaktadır.

Birinci Grup; temel seviyede eğitim almış gönüllülerden oluşmaktadır. Bu grupta yer alanların sahip olması gereken yetkinlikler;

- Afet sürecinde destek sunmaya hazır olmak,

- Aktif-iyi bir dinleyici olmak,
- Keder ve kayıp deneyimini algılayabilmek,
- Kurtarma eylem planlarında yardım ve destek sunabilmek,
- İbadet-dini vecibelere önem vermek vb. şeklinde sıralanmaktadır.

Bu grupta yer alan gönüllüler, alacakları temel bir eğitim ile (kısa süreli bir eğitim-çogu zaman altı aydan az) afet sürecinde, özellikle de sonrasında afete maneviyat odaklı bakış konusunda bilgi sahibi olacaklardır. Eğitimler, afetlerde kurtulanlara ve yardım sunanlara yönelik duygusal ve manevi bakım hizmetlerinin nasıl sağlanabileceğine yönelik uygulamaları içermektedir. Birinci grupta yer alanlar, uzmanlık boyutu ile manevi destek sağlayamaları bile afetzedelerin afetlerin meydana getirdiği fiziksel, psikolojik, sosyal, duygusal ve ruhsal kayıplarla başa çıkmalarında onlara temel seviyede hizmet sunacaklardır. Gönüllülerin yanı sıra, enkaz kaldırma, lojistik (gıda, giyim, konut) ekipleri de birincil grupta yer alması gereken kişilerdir.

İkinci Grup; zıt profesyoneller (kendi faaliyet alanlarında uzmanlaşmış ve çalışmalarında manevi sosyal hizmetlerden faydalanacak kişiler) ve din görevlilerinden oluşmaktadır.

Bu grupta derinlemesine incelendiğinde içerisinde; ileri seviyede eğitim almış din görevlileri, hemşireler (acil yardım-servis), doktorlar, polisler, itfaiyecilerdir vb. yer almaktadır. Bu grupta yer alan kişiler, kendi uzmanlık alanlarında yoğun bir bilgi birikimine sahiptirler. Bununla birlikte mesleki uzmanlık alanlarında vermiş oldukları hizmetten daha etkili sonuçlar almak için, manevi sosyal hizmet alanında da bir (uzun süreli (6 aydan fazla) ve belirli aralıklarla tekrarlanan) eğitim almışlardır. Bu gruptaki kişiler, birinci grupta hizmet sunan gönüllülere göre afet sonrası manevi hizmet alanında daha kapsamlı bir eğitim almaktadır. Böylece afet durumunda afetzedeler için manevi sosyal hizmet sunabilecek nitelikleri de taşımaktadırlar. Bu nedenle kendilerine “Zıt-Profesyoneller” adı da verilmektedir. Zıt profesyoneller afet bölgelerine girip insanlara acil manevi ve duygusal destek sunabilmekte, bu bağlamda bütüncül bir sosyal hizmet anlayışı ile çalışmaktadırlar (Boschman, 2011: 4-6).

Duygusal destek ile kastedilen afetzedelerin her tür ihtiyacının karşılanması ile güvende oldukları duygusunun verilmesidir. Afet sonrasında ikinci düzeyde manevi destek sağlayan din görevlileri afet bölgesinde, sadece cenaze törenlerinin usulüne göre düzenlenmesinde görev almakla kalmamakta, aynı zamanda afet-ölüm-kader-ahiret inancından hareketle kişilerin içsel farkındalıklarının artmasında da etkili olabilmektedirler.

Üçüncü Grup; ilahiyatçılardan ve uzman eğitimcilerden oluşmaktadır. Üçüncü grupta yer alan manevi sosyal hizmet uzmanları, birinci ve ikinci düzeyde hizmet sağlayıcıların eğitilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu grupta yer alan uzman eğitimciler ileri düzeyde yetkinliğe sahiptirler. Bu bağlamda bu uzmanlardan temel beklentiler şunlardır:

- Afet durumlarını yönetme, afet durumlarında kişilerde ortaya çıkabilecek içsel (ruhsal) krizleri önleme, kişilere rehberlik yapmak (intihar vb. durumları erken dönemde fark edip bu durumları önlemek),
- Afet sonucunda etkin bir şekilde hizmet vermek için disiplinler arası etkileşime önem vermek,
- Afet sonrası afetzedelerin durumlarını değerlendirerek sağlanacak manevi sosyal hizmetin içeriğini ve boyutunu belirlemek,
- Afette yakınlarını kaybeden afetzedelere afetle beraber gelen yas durumlarında farklı dinlere mensup olmayı göz önünde bulundurarak, kapsamlı yas danışmanlığı hizmetleri sunmak temel beklentiler olarak sıralanmaktadır.

Dördüncü Grup; yönetim ve liderlik tecrübelerine sahip din görevlilerinden oluşmaktadır. Dördüncü grupta yer alan manevi destek uzmanlarından temel beklenti; birinci, ikinci ve üçüncü düzeylerde yer alıp afet sürecinde manevi destek sağlayacak kişilerin etkinliğini değerlendirmektir. Bu kapsamda dördüncü grubun taşıması gereken yetkinlikler şu şekilde sıralanmıştır;

- Afette organizasyonel düzeyde çalışmanın anlamını ve önemini kavramış, afet durumlarında acil stratejik planlama yapabilecek,
- Afetlerde manevi destek hizmetlerini afet sonrası hizmet veren diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyon içerisinde yürütebilecek,
- Sahip olduğu uzmanlık alanına ilişkin bilgileri özümsemiş ve bilgilerini pratikte kullanabilen, yönetsel kademedeki din görevlileri olmaları arzu edilmektedir.

3.2.2. Acil Manevî Destek Hizmet Modelinde Bütçelendirmenin Belirlenmesi

Gerek doğal, gerekse de insan temelli olsun afet genel manada bir sonuç olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda afet sürecine ilişkin bütçelendirme çalışmalarına çoğunlukla afet sonrası planlardan yola çıkılarak yer verilse de, aslında afete yönelik bütçelendirme; afet öncesi, afet esnası ve afet sonrası süreçlerin tamamını kapsamaktadır.

Buna karşın klasik afet yönetim ve bütçeleme süreçleri incelendiğinde, afet sonrası ortaya çıkan hasarların çoğu kez maddi kayıplar üzerinden telafi edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak afet sürecinde maddi kayıplar kadar en az manevi kayıpların da

önlenebilmesi önem teşkil etmektedir. Bunun için afet sürecine ilişkin planlanmış, bütüncül bir bütçeleme gerekmektedir (Orhan, 2010:71). Bu bağlamda enkaz kaldırma, kurtarma, çevre düzenleme ve yeniden inşaa vb. faaliyetler afetin görünen yüzünü oluşturarak bütçelemeye önemli ve öncelikli yeri tutsa da, afet sürecinin görünmeyen ya da kısmen görünen yüzünü oluşturan acil manevi sosyal hizmet ihtiyacı da (maddi kayba bağlı manevi kayıplar, bir yakının kaybına bağlı kayıplar, yaralanma ve sakatlanma halinde ortaya çıkan manevi kayıplara ilişkin planlama) önemli bir bütçelemeyi gerektirmektedir. Böyle bir durumda afet sonrası acil manevi sosyal hizmetlerin sunumunda görevlendirilecek ekibin istihdamından ve organize edilmesinden eğitimine, sigortasından ulaşımına, konaklamasından gıdasına ve psikolojik desteğine kadar süreç tüm boyutları bakımından detaylı bir bütçelendirmeyi gerektirmektedir. Bu çıkarımlardan hareketle acil manevi destek temelli afet yönetim modelinin geleneksel modellere göre daha fazla bütçe gerektireceği de ortaya çıkmaktadır. Çünkü manevi temelli afet destek hizmetleri afet öncesi planlamalarda maddi ve manevi destek hizmetlerini bir arada sunduğu gibi afet sonrası süreçte de aynı hizmetler uzunca bir süre devam edecektir. Diğer bir ifade ile afetin görünen yüzü olan maddi hasarlar manevi hasarlara göre nispeten daha kısa sürede telafi edilsede, manevi hasarların ortaya çıkarılması, bu hasarlara yönelik planlama yapılması daha uzun bir zaman alacak ve profesyonel destek gerektirecektir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (bütçesi) afet ve her türlü acil yardım durumlarında belirli bir ödenek oluştursa da, bütçenin kapsamlı, detaylı, etkin bir şekilde analizinde ve belirlenmesinde Maliye Bakanlığı'nın nezaretinde; İç İşleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'nın da afet sürecine dahil edilmesi ve koordinasyon içerisinde çalışmaları gerekmektedir. Ayrıca belirli bir bölgede yaşayan, halkı en iyi tanıyan, bu açıdan halka en yakın birimler olan yerel yönetimler de manevi desteği de temel alan afet yönetim modellerine dahil olmalı ve sürecin bütçelendirmesinde yer almalıdırlar (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014:41). Afet yönetim sürecinde sivil toplum kuruluşlarının gönüllüleri vasıtası ile sürece dahil oldukları görülse de, bu kuruluşların maddi yetersizliklerle karşı karşıya olması onları afet yönetim sürecinde başarılı bir finansör olmaktan uzaklaştırmaktadır. Aynı şekilde yerel yönetimlerin de bütçelerini etkin bir biçimde kullanamamaları bu kuruluşları afet yönetim süreci adına finansal anlamda destek sağlamaktan öte sürecin planlanması ve uygulaması boyutunda önemli kılmaktadır (Orhan, 2010:73). Bu bağlamda bütçelemeye maddi temelli arama, kurtarma, enkaz kaldırma süreçlerinde sunulmuş maddi destek hizmetlerinin yanında, manevi destek hizmetlerinin planlanması ve sunumu süreçlerinde merkezi yönetim bütçesi önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bununla beraber afet yönetim fonlarının kapasitesinin geliştirilmesi için

gerekli çalışmaların kurumsallaştırılması gerekmektedir. Bunun için de yukarıda sıralanan Bakanlıklarla Maliye Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı'nın koordinasyon içerisinde olması ve her türlü olağan üstü durumda acil destek hizmeti sunacak birimler oluşturulması gerekmektedir. Böylelikle afet sürecinde manevi temelli destek hizmetlerinin kurumsallaşmış bir yapı kazanması da sağlanmalıdır.

Bu kapsamda afetin ilk etkileri doğrultusunda maddi hasarın yanında manevi hasarın da tespit edilebilmesi için olağanüstü durumun meydana geldiği bölgedeki demografik yapının ve(ya) afeti yaşayan bireylerin demografik yapısının tespit edilmesi öncelikli konular arasında yer almalıdır. Demografik yapının özelliklerine bağlı olarak acil manevi destek sunacak profesyonel ekibin belirlenmesi, istihdam edilmesi, oryantasyonu ve belirli aralıklarla eğitimden geçirilmesi gerekmektedir. Afet sürecinde profesyonel hizmet sunuculara ek olarak her ne kadar sivil toplum kuruluşları bünyesinde gönüllülerin, zıt profesyonellerin ücretsiz hizmet vermeleri mümkün olsa da gönüllülerin eğitimi için de belirli bir bütçe gerekmektedir. Olağanüstü tüm durumlarda acil manevi sosyal hizmet sunacak görevli ekibin profesyonel bir eğitimden geçmesini sağlamak için bina, sınıf, yazılı materyal, simülasyon ortamı vb.'nin hazırlanması içinde belirli bir bütçelendirme yapılmalıdır.

Almanya ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde afetin boyutuna göre merkezi idare, yerel idareler, sivil toplum kuruluşları bu bağlamda gönüllüler ve kilisenin ortak bir şekilde hareket ettiği ve her birimin kendi yetki alanı doğrultusunda olağanüstü durumlarda bir bütçe tahsis ettiği görülmektedir. Buna karşın özellikle afet sürecinde manevi temelli destek hizmetlerinin bütçelendirmesinin Almanya ve İngiltere'de de kurumsallaşmış bir düzeyde olmadığı görülmektedir. Oysa ki afetin türü her ne olursa olsun, afet sürecini başarılı bir şekilde yönetebilmek için bu süreci bir bütün olarak değerlendirmek ve bu doğrultuda daha kurumsal bir bütçe belirlemek gerekmektedir. Özellikle dünyada doğal afetlerin yanında insan temelli afetlerde de görülen hızlı artış, afetin giderek değişen ve çeşitlenen türleri sebebi ile bütüncül afet yönetim bütçelerine olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Almanya, İngiltere ve Türkiye örnekleri bir yana afeti daha sık aralıklarla yaşayan ülkelerde dahi manevi temelli afet bütçeleme sistemlerinin henüz arzulanan düzeyde ve kurumsal olmadığı görülmektedir. Bu durum kurumların (merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları vb.) kendi içlerinde yaşadıkları finansman dengesizlikleri nedeni ile afet bütçelerini başarılı bir şekilde yönetemediklerini gösterdiği gibi, afet bütçesine ilişkin planların afeti uzun bir süreç olmaktan uzak bir şekilde yapıldığını da göstermektedir. Bunu önlemek için afet sürecine ilişkin bir defaya mahsus olarak kaynak gerektirecek harcamalarla (enkaz kaldırma, kurtarma, yeniden yapılandırma-inşa işleri) birden fazla sefer kaynak gerektirecek (afet temelli uzun süreli manevi destek) hizmetlerin birbirinden ayrılması ve

planlamanın bu doğrultuda yapılmasını gerektirmektedir. Önemli olan afet anına yönelik bir bütçe tahsisinden öte afet sürecinin tamamına yönelik bütçe planlarını devreye sokabilmek, bunun için kaynak tahsisi sağlayabilmek (sermaye piyasalarından sağlanan fonların yanında doğrudan ve dolaylı vergilerle ve yatırımlarla) ve bu kaynakları etkin bir şekilde yönetebilmektir (Dalkılıç, 2014:128).

Sonuç

Afet, ilk duyulduğunda ve(ya) yaşandığında arzu edilmeyen, kimi zaman da benim başıma gelmez denilen, ancak potansiyel olarak herkesin maruz kalabileceği bir durumu temsil etmektedir. Zihinlerde oluşturduğu bu şekli ile ilk etapta can sıkıcı bir tablo çizen afeti önlemek ya da afetin etkilerini hafifletmek ve afet sürecini yaşayan afetzedeyi içinde bulunduğu bu olumsuz tablodan uzaklaştırmak için çeşitli planlar yapılmaktadır. Ancak bu planlar yapılırken, afetin ortaya çıkardığı etkilere karşı çoğu zaman tek boyut üzerinden hareket edilmektedir. İlk etapta genellikle afetlerin maddi (görünen) boyutuna odaklanılmaktadır. Oysa ki afet sürecini yaşayan insan yalnızca maddeden oluşmamış, aynı zamanda ruh (manevî) boyutuna da sahip bir varlıktır. Bu durumda afet sürecinde hizmet sunumuna manevî değerleri katmamak, yalnızca görülene odaklanmak, afet gibi acil çözüm bekleyen bir durumu çözümlenmekten öte yeni sorunlara yol açmaktadır.

Afet sonrası acil sosyal hizmet sunumu açısından gelişmiş Avrupa ülkelerine yönelik bir değerlendirme yapıldığında Avrupa’da ortak bir manevi temelli afet hizmet sunum modelinin olmadığı gözlenmektedir. Buna karşın bu çalışma kapsamında Almanya ve İngiltere örnekleri incelendiğinde, farklı seviyelerde de olsa genel olarak bölgesel ve yerel aktörler, kiliseler ve sivil toplum kuruluşları afet sürecinde önemli hizmetler vermektedir. Bu kapsamda Avrupa ülkelerinde dikkat çeken en önemli durum, afet sonrası manevî sosyal hizmetlerin sunumunda kilisenin en belirleyici aktör olduğudur.

Almanya’da farklı dinlere mensup kişilere afet sonrası manevî sosyal hizmet sunumu gerek kilise, gerek gönüllü kuruluşlar, gerekse Eyaletlerin değişik (dinî) cemaatleri denetimi altında acil manevî destek birimi tarafından sağlanmaktadır. Bu kapsamda Hıristiyan-İslâm Topluluğu’nun ortak girişimleriyle “Mannheim Modeli” olarak ifade edilen Müslüman manevî destek elemanı yetiştirme projesi önemli bir uygulamadır. Proje kapsamında eğitim almış gönüllülerin, manevî sosyal hizmet elemanı olarak sahada aktif görev alması hedeflenmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan İngiltere’de ise afet sürecinde hizmet sunumunun yalnızca merkezi idarenin sorumluluğu altında olmadığı görülmüştür. İngiltere’de özellikle

yerel yönetimlerin afet sürecinde verdikleri hizmet, önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda İngiltere'de yerel kiliselerin afet odaklı sosyal hizmet anlayışında aktif olarak faaliyet gösterdiği ve gönüllerin de kilise bünyesinde yetiştirildiği bilinmektedir. Buna rağmen İngiltere'de profesyonel sosyal hizmet uzmanlarının önemli bir kısmı afet sonrası manevî temelli sosyal hizmetleri desteklemek yerine seküler sosyal hizmet anlayışını savunmaktadır. Bu durumda İngiltere ve Almanya, afet süreci acil manevî sosyal hizmet sunumları bakımından karşılaştırıldığında;

➤ Almanya'da afet odaklı acil manevî hizmet sunumunun İngiltere'ye göre daha kapsayıcı olduğu (farklı inançlara mensup kişilere kurumsal-profesyonel düzeyde manevî danışmanlık hizmeti sunulduğu),

➤ Almanya'da afet odaklı sosyal hizmet sunumunun bütüncül sosyal hizmet anlayışı çerçevesinde kurumsal olarak şekillendiği, buna karşın İngiltere'de seküler sosyal hizmetlerin yaygın olduğu (manevî değerlere önem verilmesine karşın), iki ülke bakımından belirlenmiş temel farklılıklardır.

İngiltere ve Almanya örnekleri incelendiğinde, Almanya'da afetlerde manevî sosyal hizmet sunumunun özellikle süreçte yer alacak ekibin sağlanması bakımından kurumsal bir nitelik kazandığı gözlenmektedir. Türkiye için afet sonrası acil manevî sosyal hizmet sunumunun ise özellikle Almanya ile karşılaştırıldığında planlama bakımından arzulanan boyutta olmadığı görülmüştür. Bu konu ile ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında 2011 yılında imzalanan protokol ve 2012 yılından bu yana temelleri atılmaya çalışılan bir dizi uygulamanın olduğu da gözden kaçmamaktadır. Ancak bu uygulamaların Türkiye genelinde yaygınlaştırılması, özellikle de kurumsal bir boyut kazanması, hizmet sunumunda devamlılık sağlanması arzulanmaktadır.

Bu çalışmada incelenen ülke örneklerinden (kurumsal anlamda ve uygulama boyutu ile) yola çıkılarak, Türkiye için özgün bir model geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda dikkat edilen husus, Türkiye'nin manevî değerlerinin dikkate alınmasıdır. Türkiye için geliştirilen modelde afet sonrası acil manevi sosyal hizmetlerin uygulanması bakımından psikologların, sosyologların, çocuk gelişim ve sosyal hizmet uzmanlarının yanında bir de din görevlilerinin (manevî terapistlerin, sosyal ilahiyatçıların, manevî destek elemanlarının) birbiri ile koordinasyon içerisinde olmasını sağlamak hedeflenmektedir. Bu kapsamda afet odaklı manevî sosyal hizmet uygulamalarına gönüllülerinde dâhil edilmesi ile toplumda afet odaklı manevî sosyal hizmet kültürünü bütüncül bir bakış açısı ile kurumsallaştırmak esas alınmaktadır. Bu model ile afet sürecinde kurumlar ve kişiler arası karmaşayı önlemek, afet

sürecinde manevî sosyal hizmet sunucuları arasında sağlıklı bir iletişim, bilgi akışı sağlamak için dört farklı gruptan faydalanılabileceği ifade edilmektedir. Bu bağlamda;

- Birinci grubun, temel seviyede eğitim almış gönüllülerden,
- İkinci grubun, zıt profesyoneller ve din görevlilerinden,
- Üçüncü grubun, ilahiyatçılardan ve uzman eğitimcilerden,
- Dördüncü grubun ise, yönetim ve liderlik tecrübelerine sahip din görevlilerinden,

(Diyaret İşleri Başkanlığında görevli) oluşması planlanmaktadır.

Sıralanan her bir grubun afet öncesinde kendinden bir önceki gruba vereceği eğitimler, toplantılar vasıtaları ile yapılacak beyin fırtınaları ile dördüncü grubun sürece yönelik denetimleri kapsamında hizmet sunumu amaçlanmaktadır.

Türkiye için afet sonrası acil manevi desteği uygulayacak ekibin kendi kültürel değerlerimiz doğrultusunda şekillenmesi gerekirken afet sürecinin daha bilinçli bir şekilde yönetilebilmesi için de kurumsallaşmanın elden bırakılmaması gerekmektedir. Kurumsallaşma ile kastedilen yalnızca afet sürecinde yer alacak ekibin kurulması ve bu ekibin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi değildir. Kaldı ki süreçte yer alacak ekibin ve toplumun afet sürecini başarılı bir şekilde yönetebilmesi için belirli aralıklarla revize edilmiş bir bütçeye de ihtiyaç duyulmaktadır. Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde merkezi idare, yerel idareler, sivil toplum kuruluşları ve kilisenin artan rolü ve işbirliği neticesinde afet sürecinde yer alacak ekip koordineli bir şekilde çalışmaktadır. Ancak her iki ülkede de afet yönetim bütçesine ilişkin finansman sorununun mevcut olduğu görülmektedir. Afet sonrası acil manevi sosyal hizmetlerin sunumunda sistemli bir bütçelemenin olmaması bu durumun temel sebeplerindendir. Kaldı ki afet sürecinde bütçeleme sıkıntısını tam anlamıyla aşan bir ülkeden bahsetmek de mümkün değildir. Doğal ve insan temelli afetleri sık sık yaşayan ülkelerde dahi aksaklıklar mevcuttur. Bu bağlamda bu çalışma kapsamında Türkiye için önerilen modelin de ilk etapta kusursuz bir şekilde işlemlerini beklemek doğru bir yaklaşım değildir. Ancak Türkiye için önerilen afet odaklı acil manevi sosyal hizmet modelinin Türkiye'nin içerisinde bulunduğu koşullara göre şekillenmesi daha gerçekçi bir seçim olacaktır. Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde merkezi idarenin yanı sıra yerel aktörlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve kiliselerin (dini kurumların) rolünün oldukça eski bir maziye sahip oluşu bu ülkelerde afet planlarına (hem ekip, hem de bütçe düzeyinde) geniş bir yerel katılım olduğunu göstermektedir. Bu aktörler arası iletişim afet sürecinde yaşanan sıkıntıların hızlı ve etkili bir şekilde çözümlenebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Oysa ki Türkiye'de yerel aktörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının afet yönetim sürecine katılımı Almanya ve İngiltere'ye göre daha yenidir. Bu durumda halka en yakın birimler olan yerel aktörlerin ekip ve bütçe planlarında yer alması,

böylelikle afetin her aşamasında merkezi idare ile koordine halinde olunması gerekmektedir. Bu bağlamda ilgili Bakanlıkların ve tüm sosyal politika aktörlerinin gerek birbirleri ile gerekse de birbirleri arasında etkin bir iletişim ağı ile sürece dahil edilmesi neticesinde her türlü afet karşısında toplumun hem maddi, hemde manevî açıdan hazır oluşu sağlanacaktır.

Kaynakça

- Afet Haberleşme (2015). Afet Yönetimi ve Acil Yardım Planları. <http://www.afethaberlesme.com/2015/08/25/afet-yonetimi-ve-acil-yardim-planlari.adresinden> edinilmiştir.
- AFAD. (2014). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). Diyanet İşleri Başkanlığının Sosyal Hizmet Çalışmaları. <http://ailetoplum.aile.gov.tr.adresinden> edinilmiştir.
- Benson, P. W., Furman, L. D., Canda, E. R. ve diğerleri. (2015). Spiritually Sensitive Social Work with Victims of Natural Disasters and Terrorism. *British Journal of Social Work*, 1-22.
- Boschman, K. R. (2011). Compassion in Times of Disaster Understanding the Role of Spiritual Care in Times of Disaster for Disaster Response Volunteers, First Responders and Disaster Planners. Prepared for the National Advisory Group on Emergency Planning Canadian Council of Churches NAGEP Spiritual Care Document.
- Bundesministerium des Innern. (2015). The Crisis Management System in Germany.
- Crooks, B., Mouradian, J. (2011). Disasters And The Local Church: Guidelines For Church Leaders In Disaster-Prone Areas. Hansford B. (Ed.), United Kingdom: Tearfund.
- Dalkılıç, N. (2014). Kamu-Özel Sektör İşbirliği Çerçevesinde Doğal Afet Risk Finansmanı. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:4, 117-137.
- De Siervo G. (2012). Actors, Activities, and Coordination in Emergencies. *International Disaster Response Law* A. de Guttery, M. Gestri, G. Venturini (Ed.), Berlin: T.M.C. Asser Press by Springer.
- Erkal, T., Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt:14, Sayı:22, 147-164.
- Furman, L., Dyrud, B., Perry W. ve diğerleri. (2005). A Comparative International Analysis of Religion and Spirituality in Social Work: A Survey of UK and US Social Workers. *Social Work Education*, Vol. 24, No. 8, 813-839.
- Hugen, B., Scales T. L. (2012). Calling: A Spirituality Model For Social Work Practice, Christianity and Social Work Readings on the Integration of Christian Faith and Social Work Practice B. Hugen, T. Laine Scales (Ed.), Botsford. CT: North American Association of Christians in Social Work.
- İslamalimi. (2015). Afet Nedir?, <http://www.islamalimi.com/afet-nedir/>. adresinden edinilmiştir.
- Jung, L. J., La M., Walter, F. (2007). Social Work in Natural Disasters: The Case of Spirituality and Post traumatic Growth. *Advances in Social Work*, Vol.8, No. 2, 305-316.
- Kadioğlu, M. (2011). Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek M. Yılmaz (Ed.), İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.
- Kapucu, N. (2015). Emergency and Crisis Management in the United Kingdom: Disasters Experienced, Lessons Learned, and Recommendations for the Future.
- Kula, N. (2006). İstenmedik Ve Beklenmedik Olaylarla Karşılaşan Bireylere Yönelik Moral Ve Manevî Desteğin Önemi (Deprem Ve Bedensel Engellilik Örneği). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 2, 73-94.
- Kur'an-ı Kerim.
- Massey, K. (2006). Light Our Way A Guide for Spiritual Care in Times of Disaster J. Sibley-Jones (Ed.), National Voluntary Organizations Active in Disaster.
- Mizrahi, T., Davis, L. E. (2008). *Encyclopedia of Social Work* (20 th Edition). New York: Oxford University Press.
- Müller-Lange, J., Handbuch N. (2013). Strumpf & Kossendey Verlag (3 th Edition). Edeweicht.
- Notfallseelsorge. (2016). Weiterführende Links. <http://www.notfallseelsorge.de.adresinden> edinilmiştir.
- Orhan, E. (2010). Afet Planlamasında Kaynak Kullanımının Siyasetinde Planlamanın Rolü. *Planlama*, 2010/1, 69-81.
- Pyles, L. (2008). Community Organizing For Post-Disaster Social Development. *International Social Work*, 50 (3), 321-333.
- Seyyar, A. (2015). Tasavvufî Sosyal Hizmet Süfîlerin Manevî Terapi Yöntemleri. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Seyyar, A. (2011). Yaşlı ve Özürlülerin Manevî Bakımının Yetersiz Olduğunu Ali Seyyar'ın Bilgilendirmesiyle Duyurdu. <http://www.manevibakim.com/guncel/27102011.asp>. adresinden edinilmiştir.
- Seyyar, A. (2010). Afetlerin Kişi Üzerine Psiko-Sosyal Etkileri ve Manevî Sosyal Hizmet Uygulamaları, İstanbul'un Afetlerden Zarar Görebilirliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 4-5 Ekim 2010, İstanbul.
- Seyyar, A. (2009). Tıbbî Sosyal Hizmetlerde Manevî Bakım, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Seyyar, A., Özdemir, S. (2007). AB Sürecinde Türkiye'de Dinî Sosyal Hizmetlerin Önemi (Türkiye-Almanya-Örneği); Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Dairesi; I. Din Hizmetleri Sempozyumu (Bugünü ve Geleceği); 03-04 Kasım 2007, Ankara-Kızılcahamam.
- Seyyar, A. (2002). Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: Beta Yayınları.
- TDK. (1988). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023", Ankara, Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Tuncay, T. (2004). Afetlerde Sosyal Hizmet. Ankara: Özbay Ofset Matbaacılık.